

TRD

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УРСР
ХАРКІВСЬКИЙ
ДЕРЖАВНИЙ БІБЛІОТЕЧНИЙ ІНСТИТУТ

ПЛЕЗИ
ШЕВЧЕНКІВСЬКОЇ
НАУКОВОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

Харків - 1961

ФІЛОСОФСЬКІ ПОГЛЯДИ Т.Г.ШЕВЧЕНКА

10 березня 1961 року відзначається 100-річчя з дня смерті великого українського революційного демократа, геніального поета і мислителя Т.Г.Шевченка.

1. Т.Г.Шевченко - видатний український революціонер-демократ, непримиренний ворог кріпосництва і царизму, ідеолог пригнобленого селянства і утопічного соціалізму, борець проти соціального і національного гніту.

2. Світогляд Т.Г.Шевченка формувався під впливом антикріпосницької боротьби селянства в Росії і передових ідей російських революційних демократів - Белінського, Герцена, Чернишевського, Добролюбова. За своїми філософськими поглядами Т.Г.Шевченко - матеріаліст і атеїст. Вихідним для його матеріалізму була природа в її живій конкретності, реальна людина з усіма її почуттями і думками.

3. В поемах "Гайдамаки", "Сон" і в інших творах поет розглядав світ як сукупність явищ, стверджував єдність матеріального світу, в якому все знаходиться в процесі руху і зміни. Всесвіт вічний і безкінечний. В природі, за його думкою, панує не хаос, а закономірність.

4. Т.Г.Шевченко виходив з визнання, що матерія первинна, а свідомість вторинна, заперечував релігійні догми про безсмертя душі, про загробний світ.

5. Т.Г.Шевченкові були чужі агностицизм і скептицизм. В поемі "Тризна" поет висловлюється з приводу того, що джерелом пізнання є саме реальне життя. Він глибоко вірив в силу людсько-

го розуму, в здатність людини пізнати оточуючий світ.

6. Матеріалізм Шевченка особливо яскраво проявляється в його атеїстичних поглядах. В творах "Сон", "Юродивий" і інших він рішуче заперечує існування бога, сміливо викриває зв'язок релігії і церкви з експлуататорськими класами. Поет показує, що релігія і церква виступають на боці самодержавства і кріпосництва. В поемі "Єретик" Т.Г.Шевченко з усією силою викриває реакційну діяльність глави католицької церкви - папи римського.

7. Матеріалізм і атеїзм Т.Г.Шевченка мають недоліки, характерні до-марксізьському матеріалізму. Він не зміг поширити матеріалізм на явища суспільного життя.

8. Матеріалістичні погляди Т.Г.Шевченка мали плідотворний вплив на дальший розвиток передової суспільної думки українського народу і інших народів нашої країни. Поруч з російськими революційними демократами, Т.Г.Шевченко є попередником революційної соціал-демократії. Мрії поета про волю і щастя трудящих втілились в нашій соціалістичній дійсності.

Т.Г.ШЕВЧЕНКО І КНИГА

1. Радянське шевченкознавство досконало вивчило читацькі інтереси Т.Г.Шевченка, встановило обізнаність великого поета в різних галузях знання, його знайомство з художньою літературою і фольклором різних країн і народів, зокрема з літературою українського і братнього російського народу. Це ввент зруйнувало твердження деяких "друзів" поета з буржуазно-націоналістичного табору та не досить близьких йому мемуаристів про те, що Шевченко ніби то був людиною з обмеженим поглядом до книги та читання.

Але зробленого це замало, щоб всебічно висвітлити складну проблему - ставлення поета до книги, яку він називає своїм "хлібом насущним", і його участь в формуванні української книжкової культури. Якщо під цим кутом зору переглянути творчу спадщину Шевченка /приділивши особливу увагу повістям, які містять багато найрізноманітніших відгуків про книги та читання/, його листування, мемуарну літературу, це стане ґрунтом для багатьох цікавих висновків:

2. Такий перегляд перш за все дасть змогу встановити погляди Шевченка на книгу, книжкову культуру. Закликаючи "гострити сокиру", будучи непохитним прибічником революційного зламу існуючого суспільного ладу, Шевченко був в той же час впевнений, що книга це могутній засіб поширення знань, які допоможуть звільненню від соціального гніту: на землю "прилетить правда"; це буде час, коли "німим отверзуться уста". Характерною ознакою раба для Шевченка є німота, тобто невміння усвідомити свій стан. За словами В.І.Леніна "безграмотність - один из следов рабства" /Соч., т.У, стр.509/. Подолання неписьменності, залучення до книги за Шевченком допомагає знищенню рабства, звільненню.

3. З цього погляду слід розглядати видавничу діяльність Шевченка, його прагнення всіляко сприяти поширенню таких книжок, які в першу чергу потрібні народіві. "Букварь южнорусский", складений ним і виданий його коштом, мав за задумом видавця стати першою книгою серед інших підручників для недільних шкіл /з історії, світознавства тощо/.

4. Велике значення надавав Шевченко масовому розповсюдженню гравюр, як засобу зробити приступними народіві скарби світового мистецтва.

В мистецтві, за його поглядами, невід'ємно сполучені "Добро" і "Краса", тобто етика і естетика. Таким чином масове розповсюдження гравюр повинно служити тим же цілям, що і розповсюдження книжкових знань; станкова гравюра мислиться Шевченком здебільшого як складова частина світи, яку легко вмістити у видання альбомного типу, тобто спорідненого з книжкою.

5. Вивчення ілюстрацій Шевченка показує, що в галузі книжкової графіки він користувався тими ж настановами, які він вважав для себе обов'язковими як автор станкових гравюр. Творчість Шевченка -ілюстратора слід розглядати на фоні розквіту російської книжкової графіки 40-х років XIX ст. Про його малюнки для видань Башуцького /"Наши, списанные с натуры"/ писалося багато зокрема в зв'язку з позитивною оцінкою, яку дав їм Белінський. Але щоб повністю пізнати, якою мірою усвідомлював Шевченко ту велику роль яку має добре виконана, органічно пов'язана з загальним оформленням книжки ілюстрація, слід звернутися до таких його графічних робіт, як портрети, малюнки, книжні оздоби до видань "Русские полководцы" та "Жизнь Суворова". Досконале вивчення цих праць, які

майже не привертали до цього часу уваги дослідників, - чергове завдання шевченкознавства.

6. Записи в Щоденнику, листування, свідчення сучасників, окремі згадки в художній творчості дозволять зробити висновок, що Шевченко був великим книголюбом, цінителем старовинної, рідкісної та дбайливо оформленої книги. Зокрема знав і високо цинив він роботи старовинних майстрів українського друкарства.

7. Так накреслюється коло питань, зв'язаних з темою "Шевченко і книга". Вона заслуговує цілковитої уваги наших літературознавців істориків культури і зокрема книгознавців.

Кафедра дитячої літератури і бібліотечної роботи з дітьми.

В.М.ОСТРОВСЬКА - ст.викладач

Т.Г.ШЕВЧЕНКО ПРО ДИТЯЧУ І ЮНАЦЬКУ ЛІТЕРАТУРУ ТА ДИТЯЧЕ ЧИТАННЯ

1. Т.Г.Шевченко, як і російські революціонери-демократи, бачив у дітях майбутнє своєї батьківщини, тому так багато приділяв уваги питанням освіти, виховання підростаючого покоління. Шевченко критикує сучасне йому громадське і сімейне виховання. Повість "Нещасний" ніби переключка з В.Г.Белінським /"Подарок на Новый год. Две сказки Гофмана для больших и маленких детей. Две сказки дедушки Иринея"/ з питань виховання дітей в родині.

2. Грамотність, читання Шевченко вважає одним з важливих засобів виховання справжніх людських почуттів, "...моральною прикрасою людини..." Шевченко не тільки любить сам читати, а й добре читає вголос, організовує домашні голосні читання /повість "Художник"/.

3. Т.Г.Шевченко вважає читання важливим засобом самоосвіти /"...книги для мене, як хліб насущний необхідні..."/. Письменник звертає увагу на добір для читання юнацтва не тільки художніх творів, а й творів, які б мали пізнавальне значення /про мандрівки, на історичні теми тощо/.

4. Т.Г.Шевченко, як і В.Г.Белінський, виступає на захист читання підростаючим поколінням реалістичних романів. Він дає високу оцінку романів Вальтера Скотта, Діккенса, Дефо.

5. Критикуючи сучасну йому систему освіти, Т.Шевченко бореться за створення широкої народної освіти на рідній мові. Він складає "Букварь Южнорусский", турбується про його розповсюдження. Т.Шевченко також заходить коло створення підручника з арифметики. У "Букварі" письменник широко використовує усну народну творчість.

6. Питання освіти, дитячого читання посіли значне місце в діяльності Шевченка. Їх постановка і розв'язання становлять інтерес і на сьогодні.

Т.Г.ШЕВЧЕНКО НА ЕКРАНІ

1. Закономірність прагнення відобразити творчість і постать Т.Г.Шевченка в кіно с самого початку розвитку радянського кіномистецтва: мислитель, художник, він всією суттю свого багатогранного, полум'яного і безмежно щедрого таланту був близький синтетичній природі кіно.

2. Перші спроби екранізації творів Т.Г.Шевченка /"Назар Стодоля", "Наймичка", "Катерина"/. Значний вплив класичних літературних творів, в тому числі і творів Т.Г.Шевченка, на зародження кінодраматургії, побудованої на суспільно-значимих життєвих протиріччях, на контрастах у ставленні до життя людей різних соціальних груп.

3. "Шевченко на екрані" - один із заходів по увічненню пам'яті великого народного поета в ряду перших культурних заходів Радянської України. Створення великого історичного художнього фільму "Тарас Шевченко" /1925-1926/ - значна подія в політичному і культурному житті республіки, як продовження боротьби народу проти намагання буржуазних націоналістів фальсифікувати постать великого Кобзаря і, з другого боку, як доказ художньої і технічної зрілості республіки. Резонанс, який мала картина в нашій країні і за кордоном.

Найбільше значення фільму "Тарас Шевченко" полягало в тому, що він викликав великий інтерес до життя і творчості поета. Детальне вивчення творів Шевченка мало помітний вплив як на ідейно-тематичні шукання художників кіно, особливо в галузі історичного жанру, так і на шукання нових прийомів кінематографіч-

ного рішення матеріалу, нових засобів виразності.

4. Екранізація творів Шевченка "Княгиня", "Злива", "Коліївщина" /обидва останні за поемою "Гайдамаки"/, "Прометей" /за поемою "Кавказ"/, "Назар Стодоля".

5. Образ і твори Т.Г.Шевченка на екрані в післявоєнні роки. Робота Амбросія Бучми над образом Шевченка. Фільм І.Савченка "Тарас Шевченко" - велике досягнення радянського кіномистецтва.

6. Творчість Т.Г.Шевченка, його велике життя і багатогранна діяльність - невичерпна тема для кіномистецтва, джерело натхнення, полум'яної пристрасності, художньої виразності, приклад боротьби для народів світу, що борються за своє визволення.

